

Мукачівський державний університет

Гуманітарний факультет

Кафедра психології

Дипломна робота

ОС «Бакалавр»

на тему: Соціально-психологічний вплив засобів масової комунікації на
рівень агресії підлітків

Виконав: студент 4 курсу,
групи ПП-41, напряму підготовки
6.030103 Практична психологія

Гевдінь Д.Й.

Керівник: Костю С.Й.

Рецензент: Мочан Т.М.

Мукачево-2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА РІВЕНЬ АГРЕСІЇ ПІДЛІТКІВ	
1.1 Сучасні підходи до вивчення агресивності.....	6
1.2 Психологічні особливості агресивності у підлітковому віці.....	11
1.3 Соціально-психологічний вплив засобів масової комунікації на рівень агресії підлітків.....	18
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА РІВЕНЬ АГРЕСІЇ ПІДЛІТКІВ	
2.1 Організація і процедура дослідження.....	27
2.2 Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація.....	30
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Актуальність дослідження. Найактуальнішою проблемою в дослідженнях сучасних психологів та педагогів є зростання агресивності дітей, підлітків та молоді. Це пов'язано із загальною соціальною напруженістю, психологічною неврівноваженістю всього суспільства, що важко переживає перехід до ринкових відносин, зростаючою кризою соціальної системи. Основні зміни в суспільстві, що впливають на молодь, пов'язані з соціальними, технологічними змінами, урбанізацією, розшаруванням суспільства, зростанням емоційної напруженості і впливом засобів масової комунікації.

Основна складність проблеми полягає в тому, що реальність, яку пропонують сьогоднішні ЗМК, часто буває опосередкована чиеюсь думкою, спрощена і не завжди пропонує людині можливості для роздуму, аналізу. Українське сьогодні підтверджує, що в деяких випадках ця інформація може бути небезпечною, оскільки людина приймає її готовою, не замислюючись: певній категорії людей буває легше поринути в потік інформації, аніж критично її сприймати. Включення підлітків у суспільство відбувається в умовах перерозподілу впливу інститутів соціалізації. Динамічно мінливе оточення вимагає появи нових, більш гнучких і оперативно реагуючих на зміни інститутів соціалізації.

Формування норм, зразків соціальної поведінки, особистісних ідеалів підлітків відбувається у складно організованому соціокультурному просторі, де поряд з такими інститутами, як школа і сім'я важлива роль належить ЗМК. Саме засоби масової комунікації стали невід'ємною частиною культури сучасного суспільства та здійснюють своєрідний інформаційний вплив, на основі якого діти та підлітки формують певний світогляд щодо способу і стилю життя, моделей поведінки тощо.

Важливо відзначити, що на відміну від традиційних інститутів соціалізації вплив засобів масової комунікації стихійний і спонтанний, а вплив на особистість носить відносно неконтрольований характер. У міру посилення

впливу на особистість з цим впливом все важче стає конкурувати традиційним вихователям - учителям, сім'ям та ін. На сьогодні в сучасній психології склалося наукове підґрунтя щодо вивчення психологічних закономірностей функціонування сучасних ЗМК та вивчення їхнього впливу на свідомість громадянина.

У вітчизняній психології виділяються напрямки, що створюють теоретичне підґрунтя для вивчення основних психологічних механізмів та закономірностей впливу ЗМК на психіку, а саме: провідні положення психології особистості та спілкування (М. Й. Боришевський, В. М. Бехтерев, О. О. Бодальов), культурно-історична концепція Л. С. Виготського, теорії діяльності (Б. Г. Ананьєв, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн, Б. М. Теплов) та теорії установки Д. М. Узнадзе. Агресія у підлітковому віці не виникає зненацька - у сучасній психологічній науці підкреслюється роль мікросередовища у формуванні її змістовних та інструментальних характеристик, а також суб'єктивних уявлень про міру припустимості агресивної поведінки (І. В. Дубровіна, І. С. Кон, І. Б. Котова, В. Н. Мясищев, Є. Н. Шиянов, Д. І. Фельдштейн). Незважаючи на достатньо суттєве опрацювання інформаційного впливу ЗМК, осмислення цієї проблеми в контексті інформаційно-психологічного впливу на особистість набуває глобальних масштабів. Сьогодні занепокоюють наявність насильства, агресія та інші дієві маніпуляційні засоби в передачах, фільмах на телебаченні, на різних сайтах в інтернеті. Усе це надто негативно позначається на моральних засадах суспільства, не завжди здатного критично оцінити постійно зростаючий потік інформації, її небезпечний вплив. Отже, очевидна актуальність дослідження й зумовила вибір теми дипломної роботи: «Соціально-психологічний вплив засобів масової комунікації на рівень агресії підлітків».

Об'єкт дослідження – агресивність учнів підліткового віку.

Предмет дослідження – соціально-психологічний вплив засобів масової комунікації на рівень агресії підлітків.

Мета дослідження - полягає у теоретичному розкритті та емпіричному дослідженні соціально-психологічного впливу засобів масової комунікації на рівень агресії підлітків.

Відповідно до мети дослідження були поставлені такі основні завдання:

1. Охарактеризувати психологічні особливості агресивності у підлітковому віці.

2. Проналізувати соціально-психологічний вплив засобів масової комунікації на рівень агресії підлітків

3. Емпірично дослідити соціально-психологічний вплив засобів масової комунікації на рівень агресії підлітків.

Методи дослідження:

- Теоретичний аналіз і систематизація науково-теоретичних та методичних джерел.

- Емпіричні методи – стандартизовані методики:

1. Розроблена авторська анкета «Вплив телебачення та Інтернету на рівень агресії підлітків».

2. Методика діагностики показників і форм агресії А. Басса та А. Дарки (адаптація А.К. Осницького).

3. Тест «Самооцінка психічних станів» (Айзенк).

4. Методика дослідження емоційно-вольових якостей (Тейлор, Айзенк, Роонг, Роттер обробка Кондратьєвої).

- Методи обробки та інтерпретації даних.

База дослідження. Дослідження проводилося на базі ЗОШ І-ІІІ ст. №11 м. Мукачево. В дослідженні взяли участь учні підліткового віку (11-14 років) у кількості 50 осіб.

Практичне значення. Дані отримані в результаті дослідження можуть бути використані практичними психологами, вчителями, батьками у роботі з підлітками.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі наведене теоретичне узагальнення та емпіричне дослідження соціально-психологічного впливу засобів масової комунікації на рівень агресії підлітків.

Агресія – специфічна форма дії людини, що характеризується демонстрацією переваги в силі або використанням сили у стосунках з іншою людиною або групою осіб, яким суб'єкт намагається заподіяти шкоду. Мотивація агресивної поведінки може бути двоякою: біологічною та соціальною. Агресивність – це відносно усталена риса особистості, яка виражає готовність до агресії. В силу своєї усталеності та входження в структуру особистості, агресивність може визначати загальну тенденцію поведінки.

Основними формами агресивності дітей та підлітків є: як фізична, непряма, вербальна і негативізм. У продовж підліткового віку спостерігається чітко виражена динаміка всіх форм агресивності від молодшого до старшого підліткового віку. Агресивність, жорстокість, підвищена тривожність підлітків набувають стійкого характеру часто в процесі стихійно-групового спілкування, яке складається в різних соціальних колах.

Відповідно до існуючих концепцій етіології агресії, можна виділити декілька чинників агресивної поведінки підлітків: а) особливості виховання в офіційних інститутах соціалізації (сім'я, система освіти); б) вплив групи однолітків та підліткової субкультури загалом; в) вплив засобів масової комунікації та сучасних комп'ютерних технологій.

Сьогодні занепокоюють наявність насильства, агресія та інші дієві маніпуляційні засоби в передачах на телебаченні, на різних сайтах в інтернеті. Безліч досліджень свідчать, що перегляд сцен насильства пов'язаний з подальшою агресією в діях молоді. Сучасне телебачення є для молоді авторитетним чинником: телевізор стає для дитини чи підлітка основним джерелом інформації, яка сприймається як винятково правдива.

Замовні вбивства, захоплення заручників, терористичні акти, пограбування, жорстокість, порнографія, прищеплення невибагливого смаку призводять до потенційних порушень суспільної стабільності в Україні. Як наслідок, насилля, побачене дітьми, проявляється недоброзичливістю, невдоволеністю, роздратуваністю, жорстокістю, безжалісністю, злості в реальному житті та формує негативні риси характеру. Учені, котрі досліджують проблему інформаційно-психологічного впливу ЗМК, вважають, що сучасне телебачення є не лише агресивним, а й особливо небезпечним для підростаючого покоління: саме молоді люди схильні переймати манеру, стиль, імітуючи або моделюючи негативну поведінку телеперсонажів та сприймаючи те, що відбувається на екрані, як реальну дійсність. При цьому, підлітки і юнаки є найбільш незахищеною верствою населення, яка легко потрапляє під маніпулятивний вплив засобів масової комунікації через несформованість критичного ставлення до їхнього впливу.

На основі отриманих результатів емпіричного дослідження соціально-психологічного впливу засобів масової комунікації на рівень агресії підлітків можемо побачити наступне.

Результати анкетування вказують на те, що підлітки вважають найбільш значимими засобами масової комунікації Інтернет та телебачення проте перевагу у користуванні надають Інтернету. Близько половини опитаних вказали, що дивляться телевізор для того, щоб дізнатися щось нове, корисне. Серед програм, які респонденти дивляться найчастіше: пізнавальні (60%) та розважальні (60%) та кримінальна хроніка (45%). При виборі жанрів кіно для перегляду опитані надають перевагу значна частина опитаних віддає перевагу бойовикам, ужасам (15%). Значна кількість підлітків (96%) вважає що телебачення справді робить вплив на людину і ніхто з них не погодився з тим, що телебачення не має впливу. Також ми бачимо, що самі досліджувані особисто на собі відчувають цей вплив і погоджуються з тим, що їхні стосунки змінюються під впливом телебачення та Інтернету.

Більшість опитаних учнів дивиться телевізор до 22–23-ї години, а кожен восьмий учень дивиться телевізор до 24-ї години. Велика кількість опитаних учнів вважає, що телевізор є корисним для підлітків завдяки можливості отримати нову цікаву інформацію, дізнаватись новини, хоча деяка частина опитаних не вважає перегляд телепередач корисним.

На питання: «Яку загальну кількість годин на тиждень респондент перебуваєте у мережі Інтернет», отримані наступні відповіді: більше 15 год – 43% досліджуваних. Проте майже половина з них говорить, що віртуальний світ несе тільки частково певну небезпеку для суспільства в цілому. Тим не менш більша половина досліджуваних вважає, що телебачення диктує стиль життя людям. Більшість досліджуваних (85%) відповіли, що можна переглядом телепередач завдати шкоди своєму здоров'ю, якщо довго дивитися телевізор. 45% опитаних учнів відповіла, що ставляться нейтрально до сцен насильства й агресії, що висвітлюються в ЗМК, 40% - негативно. Нейтральне ставлення є насторожуючим показником, адже ці підлітки за певних сприятливих обставин можуть агресивно поводитися. Згідно з даними дослідження більше половини учнів хотіли б наслідувати улюблених героїв фільмів, програм телепередач у способах вирішення проблем.

Після перегляду деяких фільмів більшість підлітків прагне самовдосконалюватися та допомагати іншим. Хоча за результатами дослідження, більше третини учнів після перегляду деяких фільмів виникає бажання шокувати оточуючих, а у кожного десятого – бажання завдати шкоди комусь чи чомусь. Це може свідчити про те, що деякі фільми дійсно провокують підлітків на необдумані вчинки, агресивну поведінку.

На основі отриманих результатів анкетування, досліджуваних підлітків було поділено на дві групи. Першу групу досліджуваних склали підлітки, які згідно даних анкетування, позитивно та нейтрально ставляться до перегляду сцен насильства. Нейтральне ставлення є насторожуючим показником, адже ці підлітки за певних сприятливих обставин можуть агресивно поводитися.

Другу групу досліджуваних склали підлітки, які негативно ставляться до перегляду сцен насильства, що висвітлюються в ЗМК.

За отриманими результатами методики діагностики показників і форм агресії А. Басса та А. Дарки (адаптація А.К. Осницького), виявлено, те що для підліткового віку характерні такі форми прояву агресії, як вербальна, фізична та непрямая агресія із переважанням показників у І групі досліджуваних. Сам спосіб життя, вподобання та надання переваги агресивним сценам насильства, які споглядають досліджувані І групи через ЗМК можуть сприяти розвитку і закріпленню девіантної поведінки.

Аналізуючи отримані результати тесту «Самооцінка психічних станів» (Айзенк) по групах, бачимо, що у досліджуваних кожної з груп яскраво виражені показники агресивності та ригідності, з переважанням даних показників у групі досліджуваних підлітків, які характеризуються позитивним та нейтральним відношенням до перегляду сцен насильства через ЗМК. Досить високі результати і по шкалам тривожності та фрустрації. На це треба особливу увагу звернути психологам при роботі зі підлітками під час навчального процесу та батькам, які повинні контролювати процес користування підлітками ЗМК.

Результати дослідження за методикою виміру емоційно-вольових якостей (Тейлор, Айзенк, Роонг, Роттер обробка Кондратьєвої) вказують на виражені показники шкали імпульсивності, соціальної бажаності та зовнішнього локусу контролю. Це свідчить про те, що переважна більшість досліджуваних емоційно нестійка, схильні до неформального спілкування та поведінки, слабокомунікабельні та характеризуються проявом високої напруженості. Досить вираженими є показники по шкалі тривожності. Підвищений рівень тривожності може стати причиною вираженої агресивності досліджуваних. Показники даних шкал характеризуються більшою мірою вираженості у досліджуваних І групи.

Для дослідження зв'язку між показником позитивного та нейтрального відношення до перегляду сцен насильства зі шкалами методик було проведено

кореляційний аналіз за коефіцієнтом кореляції Пірсона. Позитивна кореляція спостерігається за наступними шкалами тесту «Самооцінка психічних станів» Айзенка: «тривожність» $r=0,432$ при $p=0,05$) та «агресивність» ($r=0,345$ при $p=0,05$) та показником позитивного та нейтрального відношення до перегляду сцен насильства. Це свідчить про те, що зі збільшенням позитивного відношення до сцен насильства збільшується рівень агресивності та тривожності підлітків. Тобто, у досліджуваних, які надають перевагу сценам насильства через вплив Інтернету та ЗМК збільшується вияв не стриманості, простежуються труднощі у спілкуванні і роботі з людьми. Позитивна кореляція спостерігається також між показниками шкал: «імпульсивність» ($r=0,426$ при $p=0,05$) та «соціальна бажаність» ($r=0,526$ при $p=0,05$) методики виміру емоційно-вольових якостей (Тейлор) та показником позитивного та нейтрального відношення до перегляду сцен насильства. Це свідчить про те, що із зростанням позитивного відношення до агресивних сцен насильства, а також із збільшенням часу на їх перегляд збільшуються показники вираженості емоційної нестійкості, схильності до неформального спілкування та поведінки, прояву слабокомунібельності та високої напруженості.

Отже, на основі проведено дослідження спостерігаємо підвищені показники рівня агресивності підлітків у групі досліджуваних, які характеризуються позитивним та нейтральним відношенням до перегляду сцен насильства через ЗМК. Тому, для попередження появи цих негативних наслідків впливу ЗМК на формування молоді особистості важливою є діяльність психолога, вчителів та батьків яка, на нашу думку, має бути спрямована на формування критичного мислення у підлітків.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні соціально-психологічних умов профілактики насильницької та агресивної поведінки у молодіжному середовищі.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>